

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยว นับเป็นหนึ่งในแผนและนโยบายที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินงานพัฒนาประเทศของรัฐบาลทุกยุคทุกสมัย เนื่องจากธุรกิจการท่องเที่ยวถือเป็นหนึ่งในภาคอุตสาหกรรมบริการที่สร้างรายได้และนำเงินตราเข้าประเทศไทยอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด อีกทั้งยังก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับอุตสาหกรรมด้านอื่น ๆ รวมทั้งชุมชนในท้องถิ่นอีกด้วย

สำหรับประเทศไทย ตั้งแต่เริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-9 (พ.ศ. 2503-2546) อาจกล่าวได้ว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือว่าเป็นแหล่งรายได้หลักที่สำคัญส่วนหนึ่งของประเทศ จากตัวเลขของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยแสดงให้เห็นว่าจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติและรายได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 - 2546 ได้ทวีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นตลอดระยะเวลา 40 ปีที่ผ่านมา (สินธุ์ สโรบล, 2004: 15) และความสำเร็จของการท่องเที่ยวไทยหรือยุคทองของการท่องเที่ยวได้เริ่มขึ้นในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (2530-2534) โดยมีรายได้จากการท่องเที่ยวในปีแรกของแผนฯ ประมาณ 50,000 ล้านบาท และเพิ่มเป็น 100,000 ล้านบาทในปีสุดท้ายของแผนฯ (สมุดปกขาวที่ตีอาร์ไอ, 2537)

ความสำเร็จดังกล่าวได้ต่อเนื่องมาจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ที่ได้เปิดโอกาสให้คนทุกสาขาอาชีพและทุกภูมิภาคของประเทศ ได้เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างกว้างขวาง นับเป็นการวางแผนที่เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชาติ อีกทั้งได้ปรับแนวความคิดพัฒนาจากเดิมที่เคยเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลักเพียงอย่างเดียว มาเป็นการมุ่งเน้นคนให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา จนมาถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ก็ยังคงแนวทางนี้ไว้ และยังได้ให้ความสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาของประชาชนอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก กล่าวคือ ได้กำหนดประเด็นการพัฒนาที่สำคัญในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ดังนี้ คือ การพัฒนาคุณภาพคนและคุณค่าวัฒนธรรมไทยจะทวีความสำคัญมากขึ้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นมิติสำคัญที่ต้องเร่งดำเนินการ การแก้ปัญหาความยากจนเป็นพื้นฐานสำคัญไปสู่การสร้าง

ความเป็นธรรมในสังคม การเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนจะเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เข้มแข็งมากขึ้น การอนุรักษ์ฟื้นฟูและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มข้อจำกัดมากขึ้น การรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจต้องดำเนินการต่อเนื่องเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะต้องเร่งดำเนินการ รวมทั้งการเสริมสร้างกระบวนการกระจายอำนาจเป็นพื้นฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนาประเทศในระยะ 20-30 ปี ข้างหน้าได้แก่ การมุ่งเน้น "การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย" โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และคำนึงถึงความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างมีคุณภาพ ทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2543)

จากกระแสการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลก เมื่อครั้งมีการประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลก หรือ "Earth Summit" ปี 2535 ที่เมืองรีโอเดจาเนโร ประเทศบราซิล มีส่วนผลักดันให้เกิดกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ประการ ประกอบด้วย (1) กระแสความต้องการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ (2) กระแสความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวในด้านการศึกษาเรียนรู้ และ (3) กระแสความต้องการพัฒนาคน หรือที่เรียกรวมกันว่า "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" อีกทั้งท่ามกลางกระแสท้องถิ่นนิยม ที่มุ่งเน้นให้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในมาตรา 46 และมาตรา 56 ที่ได้กล่าวถึงการให้สิทธิชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน มีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและการตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นตาม มาตรา 78 ตลอดจนกระแสการเรียกร้องของชุมชนท้องถิ่นท่ามกลางแนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม นอกจากนี้ องค์การสหประชาชาติยังได้ประกาศให้ปี 2545 เป็นปีสากลแห่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งคณะกรรมการของสหประชาชาติได้เรียกร้องให้องค์กรระหว่างประเทศ รัฐบาล และภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนปีสากลแห่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งประเทศไทยโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้กำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางดังกล่าวให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมอย่างสมดุลมากขึ้น รวมทั้งยังส่งเสริมให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยว การจัดการรายได้ และการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว สู่คนทุกกลุ่มในชุมชนอย่างเป็นธรรม (สินธุ์ สโรบล, 2004: 16-17)

การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน หมายถึง "ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามากำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถ และบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปทบทวน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ" (สินธุ์ สโรบล, 2004: 18)

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการพัฒนาแบบยั่งยืน จะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ หากขาดการทำงานที่สอดคล้องกันทั้งของภาครัฐ ความร่วมมือของภาคเอกชน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนและต่อเนื่อง ซึ่งนำไปสู่การก่อให้เกิดจิตสำนึก (Civic Consciousness) ร่วมกัน มารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร (Civic Group) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ภายใต้ระบบการจัดการโดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Civic Network) (ชูชัย ศุภวงศ์, 2542 : 165) และกลไกหลักที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวและรวมตัวกันเป็นชุมชนปลายโพรงพางก็คือ ความสามารถในการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพของชุมชนปลายโพรงพางนั้น สิ่งสำคัญหลักประการหนึ่งคือ การสื่อสารเพื่อสร้างสัมพันธภาพอันดีและความเข้าใจที่ตรงกันภายในชุมชน รวมไปถึงการสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์ชุมชนไปสู่ภายนอก

การสื่อสาร ตรงกับคำภาษาอังกฤษ Communication มีรากศัพท์จากคำว่า Communis ในภาษาลาติน ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Common แปลว่า ความเหมือนกันหรือร่วมกัน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารเป็นการสร้างความเหมือนกันหรือลักษณะที่ร่วมกัน มนุษย์สื่อสารกัน เพราะต้องการให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร ความคิด ความเห็น ความรู้ ความต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Kincaid (1979) ที่ว่า คนเราสื่อสารกันด้วยเจตนาที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน

ดังนั้น "การสื่อสาร" จึงเข้ามามีบทบาทและกลไกสำคัญ ซึ่งเปรียบได้กับตัวกลางในการเชื่อมโยงปรากฏการณ์ทางสังคมและมีบทบาทในการกระตุ้นให้กลุ่มบุคคลในระดับสังคมหรือชุมชนเกิดการรวมตัวกัน เกิดจิตสำนึก ความสามัคคี และความเข้าใจที่ตรงกันต่อประเด็นปัญหาต่าง ๆ จุมพล รอดคำดี ได้กล่าวไว้ว่า "การสื่อสาร หมายถึง พฤติกรรมการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ โดยอาศัยกระบวนการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้สึกนึกคิด เจตคติ ตลอดจนประสบการณ์ระหว่างกันและกัน เพื่อให้เกิดผลตอบสนองบางประการที่ตรงกับเป้าหมายที่วางไว้คือ การเข้าใจร่วมกัน การร่วมมือ การตกลงเห็นพ้องต่อกัน การผสมผสาน ประนีประนอม เป็นต้น อันจะนำมาซึ่งความคงอยู่และการพัฒนาสังคมของมนุษย์" ซึ่งสอดคล้องกับ Rogers (เสถียร เขยประทับ, 2537) ที่ให้คำนิยามการสื่อสารว่า "การสื่อสาร คือ กระบวนการที่ความคิดหรือข่าวสารถูกส่งจากแหล่งสารไปยังผู้รับสาร ด้วยเจตนาที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางประการของผู้รับสาร"

เมื่อกลุ่มได้เริ่มก่อตัวขึ้นและมีพัฒนาการจากระดับแรกไปจนถึงระดับที่กลุ่มมีความมั่นคง กิจกรรมหนึ่งที่สามารถทำให้กลุ่มอยู่รอดในทุกระยะของการเติบโต คือ การสื่อสาร เพราะการสื่อสารช่วยให้สมาชิกของกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน เกิดการเชื่อมโยงระหว่างสมาชิกของกลุ่ม การติดต่อสื่อสารภายในกลุ่มจะมีลักษณะเป็นเครือข่าย (สุนันทา จุมพล, 2517 : 17) โดยการรวมตัวของกลุ่มองค์กรในรูปของเครือข่ายเปรียบเสมือนเป็น "องค์กรร่ม" (Umbrella Organization) ที่เชื่อมองค์กรสมาชิกและสมาชิกเข้าด้วยกัน เป็นช่องทางให้มีการสื่อสารระหว่างกัน พุดคุยแลกเปลี่ยนกันในประเด็นปัญหาที่สนใจร่วมกัน (ยุทธนา วรณปิติกุล และสุพิศ เรืองจิต)

ดังนั้น การจะเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางที่เหมาะสมนั้น ย่อมต้องอาศัยการสื่อสาร การสื่อสารและการเปลี่ยนแปลงจึงมีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ การสื่อสารเป็นเงื่อนไขสำคัญ เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ยิ่งมีการสื่อสารมากเท่าไร ก็ยิ่งส่งผลให้สังคมเปลี่ยนแปลงมากเท่านั้น (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2542 : 72)

กระบวนทัศน์ทางเลือกของการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม (The Alternative Paradigm of Communication for Social Change) ถือเป็นแนวคิดของการสื่อสารภายใต้กรอบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบใหม่ที่มุ่งเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาหนทางที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับชุมชน สังคม ประเทศหรือระดับโลก ซึ่ง

ประเด็นสำคัญของกระบวนการทัศน์แบบทางเลือกใหม่ในการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงคือ กระบวนการสนทนาโต้ตอบกัน (Dialogue process) ของสมาชิกในสังคม

กระบวนการสนทนาโต้ตอบกัน (Dialogue process) ของสมาชิกในสังคม มุ่งคำนึงถึงความเท่าเทียมกันของบุคคล (Equal basis) เกี่ยวกับกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมกันรับฟัง และเคารพในความคิดผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตนบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน เพื่อค้นหาแนวทางในการเปลี่ยนแปลงสังคมและดำเนินการร่วมกันในการแสดงความคิดเห็น (Right to communicate) โอกาสในการรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง (Accessibility to information) อันจะนำไปสู่การเกิดจิตสำนึกเชิงสาธารณะร่วมกัน (Public Conscientization) นำไปสู่การสื่อสารประชาธิปไตยที่จะนำไปสู่การเพิ่มพลัง (Empowerment) ให้กับสมาชิกในสังคม และเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมหรือโครงการที่ได้ร่วมกันกำหนด ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเอาใจใส่ดูแลและตรวจสอบโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2542 : 73-74)

ดังนั้น รูปแบบการสื่อสาร ทั้งด้านทิศทางการสื่อสาร ลักษณะการใช้ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อสาร และการไหลของข่าวสาร จะทำหน้าที่ยึดและโยงสมาชิกของกลุ่มหรือชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจและทัศนะร่วมกัน ร่วมประสานการกระทำกับคนอื่น ๆ เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชน โดยยึดเอาผลประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก การสื่อสารจึงเป็นหัวใจของการสร้างพันธะทางสังคม (Social Bonds) ที่จะนำไปสู่การกระทำร่วมกัน ภายในกลุ่มหรือชุมชน (Collective Action) ที่กลายเป็นชุมชนเข้มแข็งและพัฒนาด้วยพลังกำลังของตนได้อีกครั้ง (กิตติ กันภัย. วารสารนิเทศศาสตร์ ปีที่ 18 ฉบับที่ 2)

สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมพัฒนาชุมชน William W. Reeder (อ้างใน บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์, 2528) กล่าวว่า "การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่ม" การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเกิดจากแนวคิดสำคัญ 3 ประการคือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลของบุคคล ซึ่งบังเอิญพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจและห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม

2. ความเดือดร้อน และความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และลงมือกระทำร่วมกัน
3. การตัดสินใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำการที่ตอบสนองความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

การรวมตัวของชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม และการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว จึงเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของการสร้างความสมดุลในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาชุมชน รวมถึงการจัดการที่ก่อให้เกิดการพัฒนาการการก่อตัวที่เป็นรูปแบบในการสร้างชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวบนแนวคิดของการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่รูปแบบหนึ่งของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และถือเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ที่มุ่งให้เกิดการดูแลสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว

คำว่า Ecotourism เป็นคำผสมระหว่างคำว่า Ecology แปลว่า นิเวศวิทยา และคำว่า Tourism แปลว่า การท่องเที่ยว ราชบัณฑิตยสถานพิจารณาศัพท์บัญญัติที่เหมาะสมเป็นภาษาไทย คือ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” และให้ความหมายไว้ว่า

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) กล่าวถึงลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีหลักยึดเป็นแนวปฏิบัติสำคัญอยู่ 8 ประการ คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านชีวภาพ ภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณี โดยยึดหลัก

ที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักการที่ว่าต้องไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือให้กระทบน้อยที่สุด เพื่อส่งผลต่อเนื่องถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว และประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกที่จะทะนุถนอมสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัว

5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การกระจายรายได้

6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ โดยยึดหลักที่ว่าจะต้องไม่เกินขีดความสามารถในการรองรับทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านของจำนวนนักท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว ชุมชน และสภาพแวดล้อมโดยรอบ

7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ธุรกิจบริการท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

8. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ ต้องการเข้ามาท่องเที่ยวหรือกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้กิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน การสื่อสารเข้ามามีบทบาทอย่างมาก โดยเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการ ทั้งการสื่อสารในการจัดการภายใต้สถานการณ์ปกติ ซึ่งเป็นการสื่อสารทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน และสถานการณ์ที่มีความขัดแย้ง

ในสถานการณ์ปกติ การสื่อสารได้ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมด้วยการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้เสนอความคิดอย่างเต็มที่ หรือที่เรียกว่า “กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม” หรือ “กระบวนการทัศน์

ทางเลือกของการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม” (The Alternative Paradigm of Communication for Social Change) โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงแสวงหาแนวทางที่ทำให้เกิดการพัฒนาย่างยั่งยืนในระดับชุมชน สังคม ประเทศ หรือระดับโลกต่อไป (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2543: 20)

สำหรับการสื่อสารที่มีเงื่อนไขของความขัดแย้ง การสื่อสารจะกลายเป็นเครื่องมือที่ใช้ป้องกันตัว ใช้บังคับ และมีการควบคุมพฤติกรรมระหว่างกันอย่างสูง การแก้ปัญหาด้วยวิธีการสื่อสารจึงจำเป็นต้องอาศัยทักษะในการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยอาจทำในลักษณะการปรึกษาหารือ และการไกล่เกลี่ยโดยสื่อกลาง

การสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน จึงต้องเลือกใช้รูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งในสถานการณ์กระตุ้นความร่วมมือ สถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยว และสถานการณ์ที่มีปัญหาข้อขัดแย้ง ซึ่งรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมจะช่วยให้การจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนประสบความสำเร็จอย่างราบรื่นได้

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้กลายมาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทย และได้รับความนิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นอย่างมาก การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ และรูปแบบหนึ่งที่มีความสนใจและได้รับความนิยมมากในปัจจุบันก็คือ โฮมสเตย์

โฮมสเตย์ หรือภาษาอังกฤษใช้คำว่า Home Stay เป็นคำที่ยืมมาจากต่างประเทศ ในประเทศไทยยังไม่มีคำจำกัดความที่แน่ชัด แต่ทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยพยายามให้คำจำกัดความที่ใกล้เคียงว่า โฮมสเตย์ คือ ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545)

โฮมสเตย์ หรือที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท หมายถึง การจัดสรรพื้นที่บ้านพักเพื่อบริการนักท่องเที่ยว โดยคงความเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมประจำถิ่น ภายใต้ศักยภาพและการยอมรับของชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ

สภาพธรรมชาติ มีความรู้และประสบการณ์ในสภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น อย่างเข้าถึง โดยที่นักท่องเที่ยวพักค้างแรมร่วมกับชาวบ้าน มีจิตสำนึก มีความรับผิดชอบในแหล่ง ธรรมชาติ แหล่งวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นของชุมชน ไม่ทำลายระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม และกิจกรรม ท่องเที่ยวของชุมชนนั้น ๆ

ข้อเสนอพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ที่มีต่อนักท่องเที่ยว คือ ที่พัก สัมผัสวัฒนธรรมชนบท รวมถึงการให้บริการด้านอื่น ๆ อาทิ อาหาร การนำเที่ยว กิจกรรมทาง ธรรมชาติ วัฒนธรรม การศึกษาวิถีชีวิตชุมชน เป็นต้น ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท จะเป็นบ้านที่มี ความพร้อมสำหรับการแบ่งพื้นที่ของบ้านพักอาศัยให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เสมือนสมาชิกหรือ ญาติของเจ้าของบ้านพัก และศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนจะต้องมีความพร้อมภายใต้ การบริหารจัดการของชุมชน

จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์เปิดโอกาสให้ชุมชน หน่วยงาน และ องค์กรต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนและบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยให้ ความสำคัญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการพัฒนาชุมชนไปพร้อม กัน

ชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวเชิง นิเวศแบบโฮมสเตย์ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2542 นับจนถึงปัจจุบันปีพ.ศ. 2550 ถือว่ามีการดำเนินงานมาเป็น เวลานานเกือบ 8 ปีแล้ว อาจกล่าวได้ว่าเป็นโฮมสเตย์แห่งแรกของจังหวัดที่ประสบความสำเร็จและ เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว รวมทั้งก่อให้เกิดกระแสความนิยมการเปิดบ้านเป็นโฮมสเตย์จน แพร่หลายไปทั่วจังหวัดในระยะเวลาดังกล่าว โดยโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพางนี้ มีการจัดให้ นักท่องเที่ยวได้พักอาศัยกับชาวบ้าน ได้เรียนรู้วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของชาวบ้านริม คลอง รวมทั้งสถาปัตยกรรมของบ้านทรงไทย อีกทั้งนักท่องเที่ยวยังได้ศึกษาและสัมผัสกับความ มั่งคั่งของธรรมชาติในการนั่งเรือชมหิ่งห้อยยามค่ำคืนอีกด้วย นับเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยว แนวใหม่ที่มุ่งเน้นบุคคลและชุมชนเป็นสำคัญ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วน ร่วมในการพัฒนา เน้นการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนา ในชุมชน สอดคล้องกับแผนแม่บทในการพัฒนาการท่องเที่ยวไทย ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ที่มีทิศทางสนับสนุนการท่องเที่ยวแบบชุมชนยิ่งขึ้น มากขึ้น

ชุมชนปลายโพงพาง ตั้งอยู่ที่ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และธรรมชาติคือ เป็นชุมชนที่มีความร่มรื่น แวดล้อมด้วยสวนมะพร้าวและสวนส้มโอ มีคลอง 7 คลอง 19 ลำกระโดง (ลำน้ำขนาดเล็กที่ขุดจากลำน้ำขนาดใหญ่เพื่อชักน้ำเข้านา เข้าสวน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 35)) 1 ลำราง (ร่องที่ขุดเป็นทางสำหรับให้น้ำไหล (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 918)) ไหลผ่านเข้าไปถึงหัวกระโดงบ้านทุกหลัง ทำให้การเดินทางไปมาหาสู่กันใช้เรือเป็นพาหนะหลัก นอกจากนี้ยังมีสภาพที่สมบูรณ์ริมสองฝั่งคลอง เป็นบริเวณที่น้ำเค็มมาเจอกับน้ำจืด ทำให้น้ำในคลองบริเวณนั้นเป็นน้ำกร่อย และมีต้นไม้หลายชนิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ต้นโกกทาง ต้นลำพู เป็นที่อาศัยของหิ่งห้อย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติบริเวณนั้น อีกทั้งด้วยความสมดุลของธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ในท้องน้ำและป่าชายเลนริมตลิ่ง ทำให้สภาพแวดล้อมบริเวณริมคลองกลายเป็นแหล่งอาศัยหากินของสัตว์ต่าง ๆ มากมาย อันเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ เอกลักษณะที่โดดเด่นประการหนึ่งของชุมชนปลายโพงพางก็คือ สถาปัตยกรรมของบ้านทรงไทย โดยสภาพบ้านเรือนที่พักอาศัยยังคงสภาพเป็นบ้านทรงไทยในสมัยโบราณ อยู่ติดริมน้ำ บ้านทรงไทยบางหลังได้รับมรดกตกทอดมา มีอายุเก่าแก่กว่า 200 ปี ส่วนใหญ่ปลูกสร้างกันแบบเรียบง่าย เป็นเรือนไม้ชั้นเดียว ยกพื้นเรือนสูงทำให้ลมพัดผ่านสะดวก อากาศภายในบ้านจึงเย็นสบาย อีกทั้งหลังคาจั่วทรงสูงยังช่วยบรรเทาความร้อนที่ถ่ายเทลงมาสู่ห้องต่าง ๆ ในตัวเรือนวัสดุผนังหลังคาก็เลือกใช้แตกต่างกันไป เช่น ผนังด้วยกระเบื้องว่าว กระเบื้องดินเผา และสังกะสี มีชายคายื่นยาวช่วยกันแสงแดดและสายฝน และมีพื้นที่โล่งด้านหน้ายื่นเป็นเรือนชานริมน้ำเพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ปัจจุบันการปลูกบ้านทรงไทยในชุมชนปลายโพงพางมีการดัดทอนรายละเอียดรูปแบบของการสร้างเรือนไทยไปบ้าง เช่น เรือนไทยครึ่งตึกครึ่งไม้ ที่มีการก่ออิฐฉาบปูนใต้ถุนเรือนเป็นห้องต่าง ๆ แต่หลังคายังเป็นไทยแบบเดิม นับเป็นการรักษาเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมไทยที่น่าภาคภูมิใจของชุมชน

สำหรับวิถีชีวิตของชุมชนปลายโพงพางนั้นสืบสานมาจากบรรพบุรุษ มีอาชีพทำสวนมะพร้าวและทำน้ำตาลมะพร้าว อีกทั้งในปัจจุบันยังมีการทำสวนส้มโอด้วย เนื่องจากสร้างรายได้ดีเป็นผลไม้ที่สร้างชื่อเสียงจนกลายเป็นที่รู้จักว่าเป็น “ผลไม้พระเอกของชาวแม่กลอง” พันธุ์ส้มโอที่นิยมปลูกคือ พันธุ์ขาวใหญ่ ลักษณะผลใหญ่ ทรงกลมแป้น รสชาติหวานกลมกล่อมอมเปรี้ยวเล็กน้อย และมีกลิ่นหอมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว นอกจากนี้ยังมีการดักจับกุ้ง ซึ่งเป็นประสบการณ์การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน นับว่าวิถีชีวิตดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชุมชนปลายโพงพางที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามนี้ มีที่มาสืบเนื่องจากในปีพ.ศ. 2540 รัฐบาลได้มีนโยบายแก้ปัญหาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยระบุว่าเป็นอุปสรรคในภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว กอปรกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลจึงกำหนดให้มีการรณรงค์ปีท่องเที่ยวไทย 2541-2542 (Amazing Thailand 1998-1999) เพื่อดึงเงินตราต่างประเทศและสร้างเสริมรายได้ให้กับประชาชน ตามคำขวัญ "ไทยช่วยไทย กินของไทย ใช้ของไทย เที่ยวเมืองไทย ร่วมใจประหยัด" นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม

จังหวัดสมุทรสงครามได้ตอบสนองนโยบายของรัฐบาลดังกล่าว โดยกำหนดนโยบายให้ทุกหน่วยงานของจังหวัดสนับสนุนให้มีการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสมุทรสงครามได้กระตุ้นให้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และองค์กรประชาชนต่าง ๆ ตระหนักถึงศักยภาพของหมู่บ้านตำบลในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รวมทั้งใช้ยุทธวิธีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและเสริมสร้างรายได้ของครอบครัวและชุมชน

เนื่องด้วยศักยภาพของตำบลปลายโพงพางที่มีทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมในหมู่บ้านที่เอื้อประโยชน์ ประกอบกับพลังการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านดังกล่าวมีความพร้อมมากที่สุด จึงได้รับความเห็นชอบดำเนินการจัดหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวขึ้นที่บ้านโคกเกตุ หมู่ที่ 7 ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เน้นให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่เรียบง่าย รักสงบ มีขนบธรรมเนียมประเพณี มีการประกอบอาชีพแบบพออยู่พอกินตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักกับชาวบ้าน เพื่อศึกษาและสัมผัสวิถีชีวิตของชาวบ้าน เป็นการนำรายได้เข้าสู่จังหวัดสมุทรสงคราม รวมถึงประชาชนในท้องถิ่นอีกทางหนึ่ง โดยกำหนดบ้านพักครั้งแรกเป็นบ้านของกำนันธวัช บุญพัต (ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือสจ.) และบ้านของเพื่อนบ้านรวม 3 คน ทดลองนำร่องให้นักท่องเที่ยวมาพักค้างคืนก่อน หลังจากนั้นได้มีการขยายบ้านพักไปสู่ครัวเรือนบ้านทรงไทยที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มเป็น 19 หลังคาเรือนในปัจจุบัน

ในด้านการบริหารการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนปลายโพงพางนี้ หลังจากนายธวัช บุญพัตได้ไปศึกษาดูงานการจัดหมู่บ้านท่องเที่ยวในจังหวัดต่าง ๆ และเห็นว่าหมู่บ้านดังกล่าวไม่มี

ตำบลใดหรือองค์การบริหารส่วนตำบลใดมีระเบียบข้อบังคับที่เป็นแนวทางไว้ชัดเจน ส่วนใหญ่เป็นการจัดการโดยกลุ่มบุคคล ชมรม หรือผู้สนใจเป็นราย ๆ ไป บางแห่งก็เป็นลักษณะการจัดการเชิงธุรกิจ ประชาชนทั้งหมู่บ้านไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและรับรู้โครงการ ทำให้การอนุรักษ์และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนขาดไป นายธวัช บุญพัต ในฐานะประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลปลายโพงพางในขณะนั้น จึงตัดสินใจจัดประชาคม โดยนัดจัดเวทีกรรมการบริหารและสมาชิกสภาอบต. เพื่อช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันรับผิดชอบ และจัดเวทีชาวบ้านทั้ง 9 หมู่บ้าน ซึ่งเสียงส่วนใหญ่เห็นว่า ควรให้องค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาบริหารจัดการ นายธวัช บุญพัต ในฐานะประธานกรรมการบริหาร จึงเสนอข้อบังคับตำบลว่าด้วยการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนปลายโพงพาง เพื่อเป็นกิจกรรมหนึ่งขององค์การบริหารส่วนตำบล มีข้อบังคับตำบลรองรับการทำงาน และเสนอให้นายอำเภออัมพวาให้ความเห็นชอบข้อบังคับตำบลดังกล่าวเมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2542 (ประมินทร์ แสนประสิทธิ์, 2544: 13) โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารการท่องเที่ยวภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลขึ้น 7 คน ดังนี้

1. นายธวัช บุญพัต	ประธานกรรมการ
2. นายสะอาด พึ่งฉิม	กรรมการ
3. นายอุทัย นาคนิ่ม	กรรมการ
4. นายนิมิตร อินทหลวง	กรรมการ
5. นายณรงค์ ศักดิ์คง	กรรมการ
6. นายวีระเดช อ้อยทอง	กรรมการ
7. ว่าที่ ร.ท. จีรวัดณ์ อินทะแสน	กรรมการ และเลขานุการ

นอกจากนี้ยังดำเนินการให้มีแผนการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลอย่างเป็นรูปธรรมและชัดเจน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการและเจ้าของบ้านทรงไทยที่เปิดรับนักท่องเที่ยว การกำหนดแผนงานโครงการ และรายละเอียดต่าง ๆ โดยการจัดประชุม ซึ่งในปีแรกจะมีการประชุมคณะกรรมการกันบ่อย รวมทั้งยังมีการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้เข้ามาสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลปลายโพงพาง นับว่าการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนขึ้นมานี้เป็นการดำเนินการตามกระบวนการอย่างเป็นขั้นตอน

หลังจากที่มีการเตรียมความพร้อมมาจนสามารถทดลองเปิดบ้านพักรับนักท่องเที่ยวมาระยะหนึ่งแล้ว อบต. ปลายโพงพางได้จัดทำพิธีเปิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชน

ปลายโพงพางระดับตำบล เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2542 ก่อนที่จะจัดพิธีเปิดอย่างเป็นทางการระดับจังหวัด เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2542

การประกาศเปิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพางอย่างเป็นทางการนี้ เป็นการประกาศถึงศักยภาพและความสามารถของตำบลปลายโพงพางในการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของหมู่บ้านอีกด้วย

ประเด็นความน่าสนใจของชุมชนปลายโพงพาง คือ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน โดยมีคณะกรรมการบริหารการท่องเที่ยวภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นแกนหลัก ในการจัดการกับระบบธุรกิจท่องเที่ยวของชุมชนให้มีกฎระเบียบให้ทุกคนได้ปฏิบัติตามพร้อมกันนั้นยังได้เปิดโอกาสให้สมาชิกของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ มีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น และช่วยกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

ทั้งนี้สิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการผลักดันและขับเคลื่อนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวครั้งนี้ให้มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จได้ก็คือ การสื่อสาร โดยรูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งในสถานการณ์กระตุ้นความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน หรือเพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการสื่อสารทั้งภายในชุมชนเอง หรือภายนอกชุมชน เช่น รูปแบบการสื่อสารระหว่างสมาชิกภายในชุมชน ระหว่างสมาชิกกับผู้นำ หรือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานพันธมิตร ล้วนเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวให้สำเร็จได้อย่างราบรื่นและสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวจนเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมในการท่องเที่ยวอย่างมากในปัจจุบัน ในทางตรงกันข้าม หากรูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนไม่เหมาะสม ก็อาจทำให้การสื่อสารในชุมชนเกิดปัญหา ส่งผลต่อการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งจะนำมาสู่อุปสรรคในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนได้ เกิดความล้มเหลวในการพัฒนาการท่องเที่ยว อันเป็นการพัฒนาที่สำคัญประการหนึ่งของสังคมและประเทศ

นอกจากนี้ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวครั้งนี้ก็คือ ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและมีอำนาจในการบริหารจัดการชุมชน พร้อมทั้งมีเครือข่ายการสื่อสารไปสู่ภายนอกเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนปลายโพงพางเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้นในปัจจุบัน นั่นคือ นายธวัช บุญพัต ซึ่งมีตำแหน่งเป็นกำนัน (ปัจจุบันเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือ สจ.)

และประธานคณะกรรมการบริหารการท่งเที่ยวในเวลาเดียวกัน บทบาทของผู้นำชุมชนท่านนี้มี ส่วนสำคัญยิ่งที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับชุมชนและสภาพแวดล้อมในหมู่บ้าน ก่อให้เกิดธุรกิจ ชุมชน สร้างรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการเป็นผู้บุกเบิกจัดทำโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยว เริงอนุรักษ์ตำบลปลายโพงพางจนสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงรูปแบบการสื่อสารของสมาชิกชุมชน ปลายโพงพางในการจัดการการท่องเที่ยวในสถานการณ์ต่าง ๆ ว่าเป็นอย่างไร และผู้นำชุมชนมี บทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างไร

ดังนั้น จึงเป็นที่มาของวัตถุประสงค์และปัญหาคำถามการวิจัย ภายใต้อำเภอ "การสื่อสารใน การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัด สมุทรสงคราม"

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลาย โพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชน ปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ปัญหาคำถามการวิจัย

1. ชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามมีรูปแบบการสื่อสารในการจัดการการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์อย่างไร
2. ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามอย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงรูปแบบการสื่อสารของชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามในสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งสถานการณ์การกระตุ้นความร่วมมือของสมาชิก ภายในชุมชน สถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยว และสถานการณ์ที่มีความขัดแย้ง รวมไปถึง

การศึกษานโยบายที่สำคัญของผู้นำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

นิยามศัพท์

รูปแบบการสื่อสารในการจัดการ

: การติดต่อสื่อสาร ถ่ายทอดคำพูด ความคิด ความรู้สึก ตลอดจนข้อมูลข่าวสาร ในที่นี้หมายถึงรูปแบบการสื่อสารที่ชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามใช้ในการจัดการการท่องเที่ยว ใน 3 สถานการณ์ คือ (1) กระตุ้นความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน (2) การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน และ (3) เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

โดยเป็นรูปแบบการสื่อสารทั้งภายในชุมชนเอง และภายนอกชุมชน ซึ่งมีทั้ง (1) รูปแบบการสื่อสารระหว่างสมาชิกภายในชุมชน (2) ระหว่างสมาชิกกับผู้นำ และ (3) ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภายนอก โดยใช้หลักเกณฑ์ในการพิจารณาการสื่อสารใน 4 ลักษณะคือ

- ทิศทางการสื่อสาร แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ การสื่อสารแบบทางเดียว (One-way Communication) และการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication)
- ลักษณะการใช้ แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ การสื่อสารแบบเป็นทางการ (Formal Communication) และการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication)
- สัญลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อสาร แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ การสื่อสารแบบใช้ถ้อยคำ หรือแบบวัจนะ (Verbal Communication) และการสื่อสารแบบไม่ใช้ถ้อยคำ หรือแบบอวัจนะ (Non-Verbal Communication)
- การไหลของข่าวสาร แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ การสื่อสารตามแนวตั้ง (Vertical Communication) ซึ่งมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ (1) การสื่อสารจากบนลงล่าง (Top-down) (2) การสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Bottom-up)

และ การสื่อสารตามแนวนอน (Horizontal Communication)

การจัดการการท่องเที่ยว: การดำเนินงานของสมาชิกชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม บุคคลและหน่วยงานภายนอกชุมชน ในการร่วมกันจัดการการท่องเที่ยวให้สามารถดำเนินงานได้อย่าง ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ภายใต้สถานการณ์การกระตุ้น ความร่วมมือของสมาชิก สถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยว และสถานการณ์การแก้ไขปัญหา โดยแสดงออกในรูปแบบการ เข้าประชุม การแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจบนพื้นฐานของ ความรับผิดชอบและการเกิดจิตสำนึกในการรักษาเอกลักษณ์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ตลอดจนการอนุรักษ์ท้องถิ่นของตนเอง เพื่อประโยชน์ต่อลูกหลานของชุมชนสืบไป

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีความ รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่ง วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม และการ ท่องเที่ยว มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้ การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของ ท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่าง ยั่งยืน

โฮมสเตย์ : ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท โดยการจัดสรรพื้นที่บ้านพักของ สมาชิกในชุมชนเพื่อบริการนักท่องเที่ยว โดยคงความเป็น เอกลักษณ์และวัฒนธรรมประจำถิ่น ภายใต้ศักยภาพและการ ยอมรับของชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตความ เป็นอยู่และวัฒนธรรมของชุมชนอย่างใกล้ชิด

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์

: การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับ

ทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ มีความรู้และประสบการณ์ในสภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอย่างเข้าถึง โดยที่นักท่องเที่ยวพักค้างแรมและกินอาหารร่วมกับชาวบ้าน รวมทั้งร่วมกิจกรรมและวิถีชีวิตเดียวกับชาวบ้าน มีจิตสำนึก มีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติ แหล่งวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นของชุมชน ไม่ทำลายระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม และกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนนั้น ๆ

ผู้นำชุมชน

: บุคคลซึ่งมีบุคลิกภาพ อุบนิสัย และความสามารถในการช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทาง และแก้ปัญหา ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งหรือกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง และเป็นผู้ที่มีความสามารถจูงใจให้ประชาชนมีความคิดคล้อยตามและลงมือทำงานจนนำไปสู่จุดหมายปลายทางได้ รวมทั้งสมาชิกในชุมชนให้ความเคารพนับถือ และให้การยอมรับในความสามารถที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยผู้นำในที่นี้ หมายถึง ผู้นำทางความคิด ได้แก่ กำนัน ซึ่งได้ใช้การสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวทั้งภายในและภายนอกชุมชนคือ การกระตุ้นความร่วมมือ การจัดการการท่องเที่ยว และการแก้ไขข้อขัดแย้งในชุมชน

สมาชิกชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

: กลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมโครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ ทั้งสมาชิกกลุ่มเจ้าของบ้านพัก สมาชิกกลุ่มเจ้าของสวนมะพร้าวและสวนส้มโอ สมาชิกกลุ่มเจ้าของเรือ และกลุ่มบุคคลที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

พันธมิตรของชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

: กลุ่มองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่ได้เข้าร่วมสนับสนุนกิจกรรม

ต่าง ๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งมีทั้งพันธมิตรที่อยู่ภายในชุมชน และพันธมิตรภายนอกของชุมชน

บทบาทของผู้นำชุมชน :

บทบาทของบุคคลที่สามารถริเริ่ม กระตุ้นความร่วมมือ บริหารจัดการ และแก้ปัญหา รวมทั้งให้ความช่วยเหลือ คำแนะนำชี้แนะแนวทางต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกในชุมชน ตลอดจนได้รับความเคารพนับถือ การยอมรับ และความร่วมมือในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน

บทบาททางการสื่อสารของผู้นำชุมชน

บทบาทในการใช้การสื่อสารของบุคคลที่ช่วยเสริมสร้างให้บทบาทของผู้นำในการริเริ่ม กระตุ้นความร่วมมือ บริหารจัดการ และแก้ปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนมีประสิทธิภาพ ได้รับความเคารพนับถือ การยอมรับ และความร่วมมือในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนมากยิ่งขึ้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ในการเลือกใช้รูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมของชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม รวมถึงการเลือกใช้บทบาทของผู้นำชุมชนที่เหมาะสม ในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสืบเนื่องโครงการต่อไป อันนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน
- ผลที่ได้จากการวิจัยจะเกิดประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยตรง และสามารถนำไปเป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริม สร้างความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน
- เพื่อนำผลงานวิจัยที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ ไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่อื่น ๆ

- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการจัดการด้านการท่องเที่ยวได้ต่อไป